

Recenze

Terzis, Nikos P. (ed.)

Teacher Education in the Balkan Countries.

Thessaloniki: House Kyriakidis Brothers SA, 2001, 262 s. ISBN 960-343-606-2.

V průběhu svého přednáškového pobytu na univerzitě v Soluni (srpen 2002) jsem měl možnost seznámit se s činností velmi zajímavé organizace založené v roce 1998, která nese název „Balkánská společnost pro pedagogiku a vzdělávání“ (Balkan Society for Pedagogy and Education), jejíž současný předseda Nikos P. Terzis (zároveň autor recenzované publikace) je profesorem dějin pedagogiky a školství na Aristotelově univerzitě v Soluni. Tato společnost pořádá odborné konference, přednášky, vydává publikace a všemožným způsobem podporuje spolupráci jednotlivých balkánských zemí v oblasti výchovy a vzdělávání. V poslední době se významně orientuje na rozvoj srovnávacích studií jednotlivých aktuálních témat. První konference, orientovaná na vývoj balkánského vzdělávání a školství od osvícenství po vznik národních států, se konala v Soluni v roce 1999, druhá konference, týkající se srovnávání současných systémů vzdělávání v balkánských zemích, se konala v Istanbulu v roce 2000. Počátkem roku 2001 se v Soluni konala mezinárodní konference, jejíž téma bylo zaměřeno na problematiku přípravy učitelů v jednotlivých balkánských zemích. Několik měsíců po skončení konference již mohla i širší veřejnost využívat informace a podněty z konference, právě díky vydanému sborníku přednesených příspěvků.

Sborník konferenčních statí, který obsahuje celkem 23 rozsáhlejších studií, je rozdělen do tří tematicky uzavřených částí.

V úvodní části je velmi zajímavý příspěvek prof. Terzise o cílech, smyslu a dosavadních aktivitách Balkánské společnosti pro pedagogiku a vzdělávání, přičemž zdůrazňuje propagaci poznání nejen velmi bohaté pedagogické minulosti Balkánu, která výrazně ovlivňovala středo- a západoevropskou kulturu, ale zejména možnosti spolupráce v současnosti a budoucnosti v rámci vzdělávacích programů EU. V závěru autor polemizuje s přesnými geografickými vymezeními Balkánu a šířícím se chápáním balkánského prostoru jako oblasti neklidu, chudoby a nekulturnosti. Připomíná, že v i v té nejvyspělejší zemi světa lze najít neslušně se chovající lidi, nepořádek a projevy bezpráví. Právě v přípravě učitelů vidí prof. Terzis naději na prohlubování kultivace lidí a zemí.

Druhá část sborníku je věnována analýzám dosavadních systémů profesní přípravy učitelů pro různé druhy a typy škol v jednotlivých balkánských zemích.

Současnou situaci v přípravě učitelů pro povinné vzdělávání představil prof. P. D. Xochellis, vývoji počáteční přípravy učitelů od počátku 20. století a systémovému zvyšování jejich kvalifikace v Albánii se věnuje příspěvek profesorů tiránské univerzity V. Terpa a K. Kikinase, kteří ukazují nejen problémy organizační, ale i obsahové, jež jsou řešeny zvýšenou autonomií, která ale musí respektovat veřejný zájem, a zvyšováním podílu pedagogickopsychologické složky v současném kurikulu na univerzitách. Pedagogické problémy zvyšování kvality přípravy učitelů v Bulharsku prezentuje prof. D. Pavlov a organizaci počáteční přípravy učitelů a jejím obsahem v Makedonii se zabývá stař prof. D. Lakinske a prof. Z. Stojanovského. Jugoslávský systém počáteční přípravy učitelů na univerzitách přibližuje prof. M. Despotović, který poukázal i na snahy po systémovém řešení dalšího vzdělávání učitelů v Srbsku. Rumunskou tradici a současný stav přípravy učitelů líčí příspěvek M. Cerkeze a R. Săftoiu a turecké zkušenosti představuje příspěvek prof. I. Erdogana a prof. O. Demirela.

Třetí a nejobsáhlejší část sborníku zahrnuje 15 příspěvků, týkajících se jednotlivých aspektů, koncepcí a postupů při počáteční i další přípravě učitelů. P. Sixsmith z Řecka věnuje pozornost zavedení dramatické výchovy v oblasti multikulturní a mírové výchovy budoucích učitelů, didaktickému ztvárnění řecko-tureckých vztahů se věnují K. Magos a A. Georgopoulos z Řecka, prof. Ch. Antoniou z Řecka představil argumentačně velmi dobře sestavenou studii o všeobecných hodnotách učitelského povolání a jejich zdůrazňování v jednotlivých balkánských zemích v různých historických obdobích, nutnost environmentální výchovy učitelů připomíná N. Christoudolou z Řecka a sociálně kulturním aspektům v přípravě učitele se věnuje A. Eskicumali z Turecka. Využití nedávných srbských událostí jako nutnou reflexi pro morální přípravu učitelů představil Z. Avramović z Jugoslávie a balkánské perspektivy přípravy učitelů pro úroveň předškolní výchovy prezentuje H. Meletiadis z Řecka.

Celý sborník, i když je v angličtině, bude širší veřejnosti velmi obtížně dostupný. To ale nic nemění na faktu, že obsahuje velmi inspirativní poznatky a zkušenosti i pro země, které se zcela mylně domnívají, že jsou v přípravě učitelů mnohem vyspělejší než Balkán. Pro českou veřejnost by jistě byla zajímavá analýza zkušenosti s albánským systémem zaměřením přípravy učitelů výrazně méně na předmětovou a více na pedagogickopsychologickou stránku, dále zkušenosti s organizací dalšího vzdělávání učitelů pomocí regionálních center v Řecku nebo zkušenosti s hodnotovou výchovou učitelů v souvislosti se získáváním klíčových dovedností v oblasti multikulturní či mírové výchovy. Pro české badatele z oblasti dějin školství a pedagogického myšlení jsou pak inspirativní hodnocení dosavadního historického vývoje z hlediska velmi širokých společensko-ekonomických souvislostí. Značně aktuální a motivující je sborník pro srovnávací pedagogy. Každý příspěvek je opatřen bohatou bibliografií a celý sborník má i po stránce formální velmi reprezentativní podobu a úpravu.

Karel Rýdl

Kweciński, Z., Śliwerski, B. (ed.)

Pedagogika 1, 2.

Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2003. 496 s. a 416 s. ISBN 83-01-14118-2.

Tato obsáhlá učebnice pedagogiky je určená studentům, kteří se připravují k profesi učitele; pro učitele, kteří si po letech obnovují pedagogické znalosti a pro studenty začínající studovat pedagogiku. Je tedy úvodem do pedagogiky.

Pedagogika je věda o výchově. O předmětu pedagogiky hovoříme jako o výchově, vzdělávání, edukaci. Tyto termíny – široce definované – mají velmi podobný význam. Rozumíme jimi různé podmínky, procesy i činnosti, podporující jedince v souladu s jeho možnostmi a aktivitami ve věci vlastního dobra a pro rozličné oblasti sociálního života. Všechny tři termíny jsou v publikaci používané, občas se překrývají.

Profesor Zbigniew Kweciński se v úvodu 1. dílu snaží uchopit výše zmíněné základní pedagogické pojmy:

- Pokud používáme termín „*výchova*“ v nejširším smyslu, tak kromě vyučování a učení (tj. činnosti směřující k získání vědomostí a dovedností) zdůrazňuje spontánní i cíleně získávané hodnoty, relativně stabilní kompetence k jednání neboli postoje, utváření správného chování a jednání dané osoby v různých etapách života a v měnících se situacích čili utváření lidského charakteru a identity.
- Pokud uijeme termín „*vzdělávání*“ také v širokém slova smyslu, tak zdůrazňujeme jednotu a nerozlučnost, aktuálnost i nutnost intencionálního rozvíjení vědomostí a rozumu; schopnost prožívat vyšší morální i estetické emoce s kontrolou negativních emocí, sebeovládání; motivaci a schopnosti úspěšně jednat v různých oblastech a obdobích (také kritických) osobního, sociálního, občanského a zaměstnaneckého života; utváření osobnosti spolu se světem bohatým na pozitivní prožitky, orientovaným na osobní i sociální cíle, na permanentní rozvoj v současnosti, ale i plánovaný do daleké budoucnosti.
- Pokud používáme široce chápaný termín „*edukace*“, tak tím míníme ne pouze všechny výše jmenované procesy a činnosti, ale současně do tohoto pojmu zahrnujeme všechny organizované činnosti vyučování, učení i výchovy na všech úrovních: od státu až k organickým institucím, které tyto činnosti provádějí přímo (např. rodina, sousedství, vrstevníci, mateřská škola, škola, univerzita, poradna, místní společenství, samospráva, spolky, kluby, organizace, farnost), ale i nepřímo (např. vláda, parlament, ministerstva, správní a kontrolní instituce, obsahy a formy masového předávání informací v televizi, rozhlas, na Internetu, v tisku, knihách, při zábavných i rekreačních akcích, v reklamě, módě).

Obsahová blízkost těchto tří pojmů způsobuje, že vysoké školy a jejich katedry, které vzdělávají, dovozďělávají, školí učitele a pedagogy, mají ve svém názvu „pedagogika“, „pedagogické vědy“, „vědy o výchově“, „edukační studia“. Popularita

termínu „edukace“ v angličtině, která má charakter světového jazyka a je prostředkem mezinárodního dorozumívání, zapřičiňuje, že tento termín ve vědeckém i hovorovém jazyce začíná převládat – týká se to i těchto knih.

Učebnice pobízí všechny, kteří se chtějí zabývat nebo se již věnují edukaci, výchově či pečovatelskému, ke studiu pedagogiky. Na začátku prvního dílu čteme: „Stojí zato studovat pedagogiku! Neboť pedagogika je praktickou vědou, která podporuje či pomáhá jiným lidem v jejich učení a rozvoji.“ Je akademickou vědou, jejíž základní bohatství se v této učebnici pokouší kolektiv autorů obsáhnout. Studium pedagogiky je příležitostí k uchopení vztahů mezi jednotlivcem (jeho tělem a psychikou, jeho osobností a identifikací) a světem coby přírodním, sociálním, kulturním a politickým prostředím v užším i širším smyslu. Proto se musí pedagogika opírat o vědomosti z věd pro ni blízkých: filozofie – především z etiky, vývojové a pedagogické psychologie, obecné sociologie a sociologie edukace, kulturní antropologie, politologie a metodologie společenských věd. Tyto vědecké informace jsou obsažené v jiných publikacích. Autoři tohoto textu (19 spoluautorů) nemohli a ani nechtěli zastoupit odborníky těchto disciplín společenských věd.

V této části recenze stojí zato uvést myšlenky jednoho z redaktorů profesora Z. Kwiecińskiego: *„Pedagog a učitel, vychovatel a pečovatel – to je někdo, kdo podporuje rozvoj druhého, kdo vede k samostatnosti a vysvětluje složité významy událostí a prožitků, vyprávění a symbolů. Proto také základní vlastností těchto osob, jejich trvalým mentálním, vybavením a zaměřením je a musí být vlivnost a obětavost k druhým lidem, citlivost k jejich problémům, soucítění s jejich pocity a emocemi, k jejich individuálním možnostem, tempu učení a rozvoji. Pokud takovouto základní náklonnost vůči jiným někdo necítí, tak ať odstoupí od úmyslu být učitelem, pedagogem, vychovatelem nebo poradcem. Bez této základní připravenosti a ochoty zůstane akademické vzdělání s možností získat znalosti ve vědě bez užitku. Pokud cítíš, že místo této bezpodmínečné a nepospěchářské náklonnosti a obětavosti vůči druhým častěji a silněji prožíváš závist a chtivost, sháníš a ponecháváš si majetek a blahobyt pouze pro sebe, zanech, prosím Tě, úmyslu získat diplom profesionála v oblasti edukace. Pokud se domníváš, že nemá cenu se pokoušet pomáhat dětem a mládeži v jejich rozvoji a učení, protože za nás učitele, vychovatele a rodiče to udělá masová kultura, trh a ulice, tak neztrácej čas studiem pedagogiky!“*

Tato dvoudílná učebnice obsahuje základní znalosti pro učitele a pedagogy, které jim mají pomoci při jejich vlastní orientaci v pedagogice. K základním a nezbytným znalostem pro tyto profese patří především dějiny výchovy a pedagogického myšlení, zde svěže představené nestorem a mistrem této pedagogické subdisciplíny, autorem několikadílných dějin výchovy – prof. S. Wołoszynem. Také úvod do pedagogiky jako společenské vědy od dr. K. Rubachy patří k základům pedagogických znalostí a také čtenáři otevírá cesty k samostatnému hledání v současných pedagogických směrech a proudech.

Výběr těchto proudů, zkoumání a hledání cest v současné pedagogice představuje větší část prvního dílu publikace a je koncipován a realizován pod redakcí prof. B. Śliwerského, známého autora učebnic, iniciátora mezinárodních konferencí

a publikací v oblasti edukace, mapujících různé alternativní návrhy, teoretické i praktické. Jde o výběr, ne o kompletní a plnou klasifikaci a charakteristiku všech současných vzorců pedagogického myšlení („pedagogik“) a typů edukačního působení („pedagogii“). Tím chtějí čtenáři – studentovi, učitelé, pedagogovi – dát možnost získat vědomosti k orientaci v současné pedagogice a vytvořit předpoklady a příležitost k samostatnému výběru a akceptaci jednoho nebo několika návrhů jako vzorců vlastní edukační profesionality.

Po celé 20. století v pedagogice probíhal spor mezi zastánci učení a výchovy ve formě předávání hotových vědomostí s jejich interpretací, spolu se zpracováním dětí podle stálých a pevných morálních, pracovních a občanských pravidel, s důrazem na učitele a školní program neboli „didaskalocentrismem“ (paradigma strukturálně funkcionalistické.) a zastánci svobodného růstu dětí podle jejich individuálních predispozic, zájmů a potřeb, za diskrétní péče a starosti dospělého pečovatele, v rozmanitých organizačních formách, kde je dítě v centru pozornosti, tzv. „pedocentrismem“. **Didaskalocentrismus** (tradiční škola, herbartismus, objektivismus, esencionalismus, sociologismus) reprezentuje prostřednictvím školy a učitelů zájmy existující moci a upevňuje její kulturní vědomí. Vedl k pedagogismu – bral pedagogiku a edukační praxi jako nástroj reprodukce a upevnění existujícího společenského pořádku spolu s funkcionální adaptací každého jednotlivce na jeho vymezenou pozici. **Pedocentrismus** (Nová výchova, individualismus, psychologismus, antipedagogika) redukoval roli pedagogiky a edukačních institucí spíše k vytváření podmínek sebezvývoje jedince. Objevuje se v mnoha uvedených pedagogických směrech v 1. dílu učebnice: Waldorfská pedagogika, pragmatismus, M. Montessori, J. Korczak, P. Petersen, C. Freinet a jiné pedagogické teorie 2. pol. 20. století až po antipedagogiku.

Během celého 20. století se také hledala „třetí cesta“: podpora rozvoje a naplnění možností každého dítěte s ohledem na jeho individualitu, ale současně s možností dát každému šanci využít blahobyt národní a univerzální kultury; kompetence k samostatnému, kritickému výběru mezi mnoha nabídkami životního stylu a kvality; schopnost samostatně komunikovat s jinými lidmi v široké oblasti kontaktů, citových prožitků a harmonického působení, kdy jedinec harmonizuje vlastní zájmy s přívětivým, přátelským, ale i s „rozdvojeným, zjizveným“ světem. Tuto „třetí cestu“ ukázal před 2. světovou válkou **progresivismus** a dnes **konstruktivismus**.

V tomto duchu mohou být v 2. dílu přínosné informace z teorie výchovy a o teoriích vyučování. Úvod k teoriím výchovy připravil prof. B. Śliwerski a dr. K. Rubacha. Je zde stručný přehled hlavních názorů a zásad účinné výchovy. Oživením diskuse nad touto problematikou je text od prof. Z. Melosika o globalizaci a amerikanizaci masové populární kultury coby důležitého činitele současné socializace a enkulturace. Místy je tato esej přímo učebnicovou postmoderní kritikou teorie výchovy.

Obzvlášť důležitou a podstatnou částí 2. dílu učebnice, mající charakter podpory praktických kompetencí učitele, jsou texty týkající se tématu zásad a metod učení ve školní třídě napsané dr. B. D. Gołębniakovou spolu s dalšími autory.

Výchova a vzdělávání pojímané **konstruktivisticky** směřuje k tomu, aby byli partneři výchovně-vzdělávacího procesu partnery a subjekty. A současně podněcují k tomu, aby byli aktivními a úspěšnými rekonstruktory vlastního sociálního světa, světa bezprostředních kontaktů, jakož i světa občanské odpovědnosti na třech úrovních: lokální, národní a globální. Přípravuje děti a mládež k porozumění kulturním tradicím, ale i k vnímání současné kultury, především k samostatnému kritickému výběru z mnoha nabídek masové kultury.

V protikladu k maximalismu a pedagogismu tradiční pedagogiky (didaskalocentrické) a současně v opozici k negativismu a redukcionismu pedagogiky Nové výchovy (pedocentrické) lze **konstruktivismus** vymezit jako pedagogiku minimální intervence, pedagogiku podpory, pomoci a vedení. Jeden z velkých polských pedagogů prof. K. Sośnicki již v roce 1933 napsal (*Podstawy wychowania państwowego*): „Pokud chceš vychovávat, tak vychovávej co nejméně“, ale současně doporučoval rozvíjení a cvičení samostatného kritického myšlení.

Díky textům prof. Z. Melosika a dr. M. Cylkowské-Nowak se dostáváme mimo Polskou republiku a získáváme informace o aktuálních problémech školství v zahraničí, o problémech tam aktuálně a různě řešených. V současnosti již nežijeme ve státě odříznutém od jiných národů a kultur. Naopak – svět se stal otevřeným a společným při uchování různosti společností a kultur. Proto musíme stále více vědět o sousedech, ale i těch vzdálenějších. I zde jde pouze o výběr problémů.

Profesor Z. Melosik, jeden ze znamenitých znalců americké a anglosaské pedagogiky a sociologie výchovy, za nejdůležitější okruh aktuálních problémů považuje debatu nad napětím a protiklady, které se objevují ve styku trhu se školstvím. Patří k nim:

- problematika opomíjené zásady rovného přístupu ke vzdělání spolu s principy trhu;
- konflikty masového usilování o diplomy, vytváření kompetencí k úspěšnému zvládnutí pracovních úkolů, které zajistí úspěch a rozvoj jedince i společnosti;
- otázky nerovných šancí v přístupu na dobré vysoké školy a také otázky začátku a doby trvání všeobecného vzdělání.

Polské změny ve směru demokracie a tržního hospodářství dělají z těchto rozvah i pro nás záležitost velmi aktuální a atraktivní. Tuto část učebnice uzavírá text prof. B. Śliwerského týkající se polských edukačních změn na přelomu století.

Představená dvoudílná učebnice pedagogiky je svým obsahem i v polském akademickém prostředí nová. Především ve své komplexnosti, s kterou se vypořádává s některými oblastmi pedagogického myšlení – v oblasti proudů pedagogického myšlení a teorie výchovy (v některých částech je především teorií výchovy). Pokud bychom chtěli mezi jednotlivými autory hledat ty nejvýraznější, velký vklad lze zaznamenat u profesora B. Śliwerského a vykladatele dějin výchovy profesora S. Wołoszyna. S potěšením můžeme zaznamenat v těchto publikacích i citování některých českých autorů, nejvíce profesora J. Průchy.

Novák, T.

Proč jsi stále tak neklidný?! Aneb i dospělí mohou být jak z hadích ocásků.

Šlapanice: ERA, 2003, 103 s. ISBN 80-86517-4.

Kniha, kterou autor velmi trefně nazval, stojí jistě za vaši pozornost. Věnuje se jedincům s lehkými mozkovými dysfunkcemi (LMD). LMD je drobné, nepatrné poškození mozku, ke kterému může dojít při porodu nebo brzy po něm. Typické jsou pak symptomy jako nepozornost, hyperaktivita nebo naopak hypoaktivita, emoční labilita, poruchy řeči, myšlení a další. Není nijak rozsáhlá, což je právě pro jedince, kteří mají problémy s pozorností a potažmo i vytrvalostí, spíše výhoda. Autor knihu přehledně člení na jednotlivé kapitoly.

V první, nejrozsáhlejší kapitole se dozvídáme, co je vlastně LMD. Nemusíme se ale obávat, že nás autor zahltí odbornými termíny a přemírou teorie. Naopak, dozvídáme se právě to nutné k dalšímu pochopení textu. Další podkapitoly se věnují praktickým doporučením a radám, jež přivítají jak samotní jedinci s LMD, tak i jejich okolí. Za velmi přínosné pokládám zařazení jednotlivých testů, které si může čtenář vyplnit, a tak například zjistit, zda jeho dítě patří mezi rizikové s ohledem na zmíněnou diagnózu mozkových dysfunkcí nebo se ho problém už přímo dotýká. Mnohdy nás jako vychovatele dětí s LMD trápí, jak jim sdělit, že jsou poněkud jiné, že se v jejich chování vyskytují jisté nápadnosti. I tady autor podává pomocnou ruku a poradí nám. Stejně tak uvádí doporučení, jak se chovat k dětem s poruchou, co jim pomáhá. Velmi důležitá je také část věnovaná specifickým poruchám učení, které se často pojí s LMD a komplikují školní docházku.

Druhá kapitola s poetickým názvem Lásko, bože, láska se zabývá partnerskými problémy dospívajících a dospělých jedinců. Je to téma nesmírně důležité, ovšem zatím stále málo zmiňované a zpracované. O to cennější je právě tato kniha. Poučení a zajímavé informace v ní naleznou jak samotní dospělí, kteří trpí lehkou mozkovou dysfunkcí, tak i jejich partneři. Velmi sympatické je, že autor připojil asi to nejdůležitější, co čtenář hledá, a to, jak s problémem naložit. Kapitola nazval Hledání východisek.

Kniha je doplněna i přílohami. Například Pokyn MŠMT ČR o specifických vývojových poruchách učení v základních školách, dopis klienta z poradenské praxe.

Autor se věnuje problematice LMD dlouhá léta. Pracoval a pracuje s dětmi i dospělými s lehkými mozkovými dysfunkcemi. Jeho doporučení jsou podložena mnohaletou praxí. Co velmi oceňuji, je i způsob, jakým se zhostil psaní. Text je svěží a vtipný a na mnohých místech přes závažnost problému dovede pobavit. Pro lepší přehlednost připojil autor i věcný a jmenný rejstřík, který usnadní orientaci v knize.

Doporučuji toto dílo pozornosti všem, kteří už narazili či snad i mohou narazit na problém LMD. Knihu by určitě neměli opomenout učitelé, vychovatelé, rodiče, ale i partneři jedinců, kteří trpí (a oni opravdu mnohdy sami trpí) LMD.

Dita Janderková

Ondrejko, P. Socializácia v sociológii výchovy.

Bratislava: Veda, 2004, 200 s. ISBN 80-224-0781-X.

Socializace je termín používaný v různém vymezení, širší, hloubce a významových odstínech k označení procesu, jímž se obecně jedinec stává schopným sociálně žít v příslušné společnosti. Zprvu se termín socializace vztahoval k přizpůsobování dětí sociálnímu celku, v současné době je chápán jako proces, jímž jedinec prochází po celý život. Recenzovaná publikace se nazývá *Socializácia v sociológii výchovy*, a proto se dá předpokládat, že se bude věnovat socializaci v edukačním prostředí. Peter Ondrejko se zaměřil především na školní prostředí, včetně vysoké školy. Autor předkládané publikace již mnoho let publikuje v oblasti sociologie výchovy a je zde uznávanou osobností. Před vydáním knihy *Sociologie výchovy a školy* od autorů Havlíka a Koti (2002) byly jeho učebnice v této oblasti téměř jedinými, které mohli čeští studenti studovat v dostupném jazyce. Kniha navazuje na dosud vydané studijní texty autora – *Socializácia mládeže* (1997) a *Sociológia výchovy* (1999). Autorova nová publikace je na jedné straně tematicky užší, protože se zaměřuje „jen“ na oblast socializace v sociologii výchovy, především školy, ale vzhledem k předmětu zájmu je naopak komplexnější.

Publikace se skládá z pěti částí. První z nich má název *Namiesto úvodu*, druhá *Teórie socializácie*. Autor v nich analyzuje vývoj pohledů na fenomén socializace, jak se objevoval v dějinách sociologického myšlení a v jednotlivých paradigmatech a směrech. Jeho analýza a kritické hodnocení občas směřuje i do „vlastních řad“ slovenských sociologů edukace: „Na Slovensku doposud chybí empirické výzkumy v oblasti sociologie výchovy, potvrzující anebo vyvracející tvrzení... Helmuta Schelského... kde nazval školu pověstným výrokem ‚byrokratický aparát, přidávající životní šance‘.“ (s. 30) Je fakt, že to, o čem píše Ondrejko, tzv. daleko hlubší příčinu Slovenska, stejně tak jako nás, se nepřilíší dotkly teorie tzv. kritické či „nové“ sociologie edukace, spojené se jmény Illich, Bourdieu, Bernsteina, Freire či Schelsky. Proto se nelze divit, že výzkumů zaměřených na tato témata je u nás „jako šafránu“.

V třetí části, nazvané *Agresia a násilie*, se dozvíme, jak tyto fenomény definovat a jak je definice tak napohled zřejmého sociálního faktu ovlivněna tím, ke kterému sociologickému směru se jednotliví autoři hlásí. Oživením teoretického povídání o patologických jevech je srovnání nejčastěji se vyskytujícími projevy násilí ve školních institucích v Německu a na Slovensku.

Problematikou sekundární socializace se zabývá v posledních dvou částech knihy. Kapitola pod názvem *Socializácia v škole* hovoří o tom, jaký je dějinný význam této instituce a jak nabýval v moderních společnostech na významu. A to nejen z pohledu expanze edukace co do množství (škol a let povinné školní docházky), ale i co do funkcí, které má škola ve společnosti plnit jako její společenský subsystém. A to ne pouze z pohledu individuálních potřeb jednatelky, ale i „... z hlediska svých vlastních potřeb vzdělanostního potenciálu společnosti, pracovní síly, ale i potřeb připravit pro život ve společnosti občana, jako přísluš-

nika občanské komunity, jako voliče a jedince příslušného politického systému“ (s. 122). V této kapitole se věnuje také žákovi jako nositeli sociálních rolí, školní socializaci z pohledu interakčních teorií a dalším konkrétním problémům vyplývajícím z interakce ve škole (utváření identity žáků, etiketování ve škole, skrytý školní program).

Kterému prostředí sekundární socializace se Ondrejkovič věnuje v poslední části knihy, vidíme již ze samotného jejího názvu: *Výchova a socializácia na vysokej škole*. Jde o ucelený teoretický pohled na socializaci ve vysokoškolském prostředí. Toto téma se objevuje v autorových publikacích často, i když ne tak podrobně pojednáno. Pro českého čtenáře jde o poměrně nové téma, protože z pohledu sociologie edukace se mu teoreticky nikdo z českých sociologů nevěnuje. Už v teoretickém vymezení této problematiky a jejího předmětu se autor zmiňuje o habitu v souvislosti s vysokou školou. Následně se věnuje právě habitu vysokoškoláka jako součásti subkultury vysokoškolských studentů a způsobu jejich života. Popisuje proces habituální výchovy, čili kultivace habitu, včetně jeho hlavních strukturních součástí (tj. akademického habitu a specificky odborného habitu). Analyzuje vysoké školy jako místa vědy, jako místa utváření subkultury mládeže ve vrstevnických skupinách. Všimá si problémů spojených s organizačními záležitostmi vysokých škol – řízení a správy vysokých škol, strategií vysokých škol, průběhu studia a jeho fázování. Při analýze závěrečné fáze studia na vysoké škole píše, že „často až v této závěrečné fázi studia na vysoké škole se projeví v celém rozsahu celé předcházející studijní úsilí, získané osobnostní vlastnosti a skupinová příslušnost v podobě názorů, postojů, hodnotových orientací a zvnitřněných norem“ (s. 170) Věřím, že pokud mají studenti možnost studovat z učebnic jako tato – mohou tohoto cíle v procesu socializace a utváření svého habitu dosáhnout.

Jiří Prokop

Pedagogická orientace, Brno 2004, č. 3

Odborný čtvrtletník a zpravodaj ČPdS

Řídí redakční rada: prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc., předseda
(e-mail: predseda@cpds.cz)

Mgr. et Mgr. Jana Doležalová
prof. PhDr. Miroslav Chráska, CSc.

PhDr. Jana Kohnová, Ph.D.

doc. PhDr. Milena Kurelová, CSc.

doc. PaedDr. Vladislav Mužík, CSc.

doc. PhDr. Milan Pol, CSc.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

PhDr. Dana Tomanová, CSc.

Redakce: doc. PhDr. Zdenka Veselá, CSc.

PhDr. Dana Knotová, Ph.D.

PaedDr. Marta Rybičková

Adresa redakce: PhDr. Dana Knotová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

FF MU, Arne Nováka 1, 660 88 Brno

e-mail: redakce@cpds.cz

Administrace PaedDr. Marta Rybičková, Veletržní 3,

a sekretariát: 603 00 Brno

tel. (zázn.), fax: 543 23 27 22,

e-mail: sekretar@cpds.cz

Internet: www.cpds.cz

Vydala: Česká pedagogická společnost

v nakladatelství KONVOJ, spol. s r. o., Berkova 22,

612 00 Brno, e-mail: konvoj@konvoj.cz

ISSN 1211-4669